

Turizm tarihinden: iki önemli makale

1950'li yıllarda turizm üzerine yazılmış iki makale o günlerde Türk turizminin bulunduğu aşamayı açıklamaları bakımından oldukça ilginç birtakım bilgileri içermektedir. Bu makaleler, Türk turizminin bugünlerde ulaştığı aşamayı çok güzel göstermesi bakımından çok ilginç iki belge niteliğinde...

YRD.DOÇ.DR. MEHMET ÖZDEMİR

Zaman zaman eski yayınları taramak benim alışkanlıklarım ve zevklerim arasındadır. Geçenlerde "Türk Yurdu" ve "Türk Düşüncesi" dergilerinin eski ciltlerini tararken karşılaştığım iki makale heyecanlanmama sebep oldu. Bunlardan ilki "Türkiye'de Turizmin Gelişmesini Geciktiren Manevi Faktörler" başlığını taşıyordu ve ünlü gazetecilerimizden rahmetli Nimet Arzik'a aitti. İkincisi ise benim için daha da ilginçti: Türkiye'nin yetiştirdiği mümtaz bilim, fikir ve devlet adamlarımızdan ünlü politikacı Prof. Dr.Şevket Raşit HATİPOĞLU'nun Türk Yurdu dergisindeki makalesi "Turizm ve Orman" başlığıyla yayınlanmıştı.

Bu makaleleri gördükten sonra hemen genç ve idealist araştırmacı Bülent AĞAOĞLU'nun "Turizm Bibliyografyası"⁽¹⁾ kitabına baktım. Her iki makale Bibliyografya'da yer almamıştı. Makaleleri turizm literatürüne tekrar kazandırmak, ancak araştırmacıların duyacağı türden bir zevk oldu.

Nimet ARZIK: Türkiye'de Turizmin Gelişmesini Geciktiren Manevi Faktörler

Nimet Arzik'ın (2) Türk Düşüncesi Dergisi'ndeki (3) "Türkiye'de Turizmin Geliş-

* Yrd. Doç. Dr. Mehmet Özdemir, Hacettepe Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde öğretim üyesidir.

mesini Geciktiren Manevi Faktörler" başlıklı yazısı, turizmimizin 35 yıl içerisinde geldiği noktayı belirlemek açısından da ilginçti.

Yazının başlık altında, dergi yöneticisinin yazı hakkındaki yorumu var. Bu mizanpajı Türk Düşüncesi'ndeki diğer makalelerde de görüyoruz. Bu yorumlar genellikle derginin sahibi ve yöneticisi Peyami SAFA'nın kaleminden çıkıyordu.

Türk düşünce ve edebiyat hayatının ünlü isimlerinden Peyami SAFA, turizmi şu şekilde yorumluyor: Geçen asırda ve bu asrın başlarında büyük geçinen iktisatçıların hiçbirinin gelecekteki hamlesini kestirememiş oldukları turizm endüstrisi, en genç ve en cazip endüstrilerden biri olan bu faaliyet kolu, memleketimizde ancak ilk adımlarını atmağa başlamıştır...

Nimet ARZIK da yazısına, "Türkiye'de ilk adımlarını atmaya başlayan bu genç endüstride yapabileceklerimiz" üzerinde durarak başlıyor. Önermiş olduğu "olayı bilenlerden öğrenmez..." Ayrıca ARZIK, meseleye Batılı ve Doğulu insanın mantalite farkını göstererek de eğiliyor. Bu konu da turizmimizde çok tartışıldı, bazı marjinal unsurlar halâ tartışmaya devam ediyorlar.

"Turizm sahasında, herhangi bir işe geç başlamış olanların kârlarından faydalanıyor, zararlarına da duçar oluyoruz. Kârlıyız zira, başkalarının bilgi ve tecrübesine dayanabilmekteyiz; zararımız var, zira, onlarla aramızdaki açığı doldurmak için gene de seneler lazım..."

Başkalarının bilgi ve tecrübesinden istifade etmek basit bir kopyacılık değildi. Öğrendiklerimizi kendi psikolojik ve maddi bünyemize intibak ettirmemiz gerekiyordu. Bu intibak safhası nazik problemler doğurmaktadır. Bir taraftan, dünyanın dört bucağından koşup gelmeleri, esas itibarıyla, şayanı temenni olan misafirleri memnu etmemiz, diğer taraftan da adet ve ananelerimizi rencide etmememiz lazımdır. İsviçre gibi, Fransa gibi, bu "adaptasyon"un, önemsenecek bir mesele teşkil etmediği şanslı memleketler arasında, bir Fransız, kendini İsviçre'de evinde sayabilir. Bir İsviçre'li de, Fransa veya Belçika'da aynı hissi duyar. Latin ve Yunan kültürü ile yoğrulmamış memleketlere gelince, bu memleketlerin halkının bazı sahada meşhur olduğu derin ve lüzumsuz terbiyesi, halka "kabahati kendinde bulma" hastalığını aşlamıştır. Birşarklı, kendisini, yukarıda sözü geçen yerlerde iyi hissetmezse, gördükleri duydukları, maruz kaldığı muamele en derin hislerini rencide etse dahi, "normal budur" diye düşünmeye meyillidir. Bu aşırı alçak gönül zihniyeti bizde de olur olmaz yerde mevcuttur. Bu zihniyetten faydalananlar da, herhalde biz değiliz... Diğer taraftan, turizm endüstrisinin çok gelişmiş olduğu memleketlerde, "turistik adetler" diye isimlendirebileceğimiz, hiçbir memlekete has olmayan ve fakat herkesin benimsemiş olduğu adetler türemiştir. Bu yüzden, mesela, Fransa'nın, en kalabalık ruhlu, en sessiz mizaçlı, en kurunuvustai (ortaçağa özgü zihniyetli ahalisi, "mevsim" esnasında, gü-rültücü, rengarenk, baldırıçıplak (mecaz manada değil), örf ve adetlerden bihaber turist kafileleri dalgalar halinde üzerine boşalırken yadırganmaz, kendi adetlerini ve iç ve dış istifini bozamaz. Zira bu örf ve adetlerden bihaber baldırıçıplaklar, kendi-

"...in tükenmez bir gelir kaynağıdır."

Nimet ARZIK daha sonra "Türkiye al bir turizm memleketi olabilir mi?" diye soruyor ve bu sorusuna "muhakkak" diye cevap veriyor. Yine kendisinin sorduğu "olacak mı?" sorusuna ise aynı kesinlikle cevap veremiyor. "Bilemeyiz" diyor, "manevi faktörlerin ne tarafa ağır basacağını kesitremiyoruz."

"Olabilir mi, zira iklimi müsaittir, tabiat kıymından eşsizdir, geçmişten kalma zenginliklere de sahiptir. Toprağında, derinlik medeniyetler, manevi mühürlerini bırakmıştır. Eski devirden kalmış iki mermer sütunu görmek için, dünyanın bir bucağından diğer bucağına koşuşanlar, bizde savurlarından fazlasını bulabilirler. Evet, teorik bakımdan, Türkiye'nin ideal bir turizm merkezi haline gelmesine engel yok gibidir."

ARZIK, daha ziyade bu olabilirlik tartışmasında "manevi faktörler" olarak nitelendirdiği "kültür farklılıklarını" göstermek istiyor. Yani her iki toplumun hayat tarzları düşünce yapıları gibi. Bundan dolayı da Türkiye'nin ve Türk turizminin Batılı anlayla çağdaş hale gelmesiyle dahi sorunun bitmeyeceğini anlatmak istiyor:

"Bir an için, senenin onbir ayını mevsimlik içinde geçiren ve onikinci ayda kış prensler gibi yaşamayı arzulayan, orta derecede imkânlarla sahip insanın aradığı bütün şartların Türkiye'de mevcut olduğunu farzedelim: memleketin hepsi asfalt-

Nimet ARZIK daha sonra "Türkiye ideal bir turizm memleketi olabilir mi?" diye soruyor ve bu sorusuna "muhakkak" diye cevap veriyor. Yine kendisinin sorduğu "olacak mı?" sorusuna ise aynı kesinlikle cevap veremiyor. "Bilemeyiz" diyor.

lanmış fevkaleda kara yollarına sahip olduğunu, her yüz adımda birinci sınıf ve her keseye uygun otellerin yükseldiğini, her yerinde, her türlü eğlencelerin aşırılığı taşıdığı tahayyül edelim. Bu şartlar içinde dahi, Türkiye, bizce, daha çok zaman, İtalya'nın, Fransa'nın, İsviçre'nin gördüğü rağbeti göremez. Sebepler değişiktir. Burada, mesafe faktörü mühimce bir rol oynamaktadır. Bir ay izni olan turist, tatilinin mühim bir kısmını yolda geçirmek istemeyebilir. Mesafeleri kısaltan tayyare yolculuğu da, orta derecede imkânlarla sahip olanlar için çok pahalıdır. Fakat, bu mesafe faktörü de görüldüğü kadar önemli değildir. Zira, aynı şahıs, vapura binip, tatilini mesela Yunanistan'da geçirmeye pek ala göze alabiliyor. Demek ki, ideal şartlar muvacehesinde dahi, sebeplerini araştırmak bizimkiler ve bizden olmayanlar için de faydalı olabilir."

Yazar, incelemesinde Türk turizminin gelişmesinde en büyük engel olarak "sekte bir terbiyeyle" yetişmiş orta sınıf batı insanını görüyor. ARZIK'a göre muhatapımız insanın veya potansiyel ziyaretçilerimizin öyle bir kafa durumu var ki, mü-

samahasızlıktan, dar fikirden, hoşgörülük eksikliğinden ibaret! "Üstelik de, sekte bir terbiye sistemi yüzünden büsbütün ağırlaşmış bir kafa durumu.. Bunun yanında, bizim kusurlarımız devrede kulak kalmaktadır."

Rahmetli ARZIK, Türkiye'de turizm gelişmesini çelmeleyecek, bize ait başlıca iki sebep görüyor. O'na göre birisi mutfak ve diğeri de müzik. Ancak bunların da hayati önem taşımadığını ifade ediyor. Asıl suç sekte bir terbiyeyle yetişmiş olanların kafa durumundadır:

"Turizm manâ ve mahiyetini kavramış olması gereken orta halli turist portresini çizmeye çalışalım. Bu zat şahsında, hatırı sayılır derecede bir bedeni tembelliği, bir o kadar büyük zihni tembellikle ustaca telif edebilmiştir. Bu iki nevi tembelliğin mesut bağdaşması neticesinde daha ziyade "evcil" bir ruha meyletmiştir. Evcil olmanın munzam bir sebebi de, her akli başında geçinen vatandaş gibi, memleketin adet ve an'anesinin üstünlüğüne, mükemmelliğine olan güvenidir.

Orta halli turist, vırvırcıdır, müsamahasızdır, fitreten şikayetçidir. Arada bir, içinde, muhitinden uzaklaşma arzusu uyanır. Bu arzuya ramolduğu zamanlarda dahi, karşılaştığı değişikliklerin kendi adetlerinden bir kendine bir yer yurt bulmak, hatta kendi yerini yurdunu bulmak için seyahat eder. Elinde olsa, yatak ve yorganını sırtında taşıyacaktır. Zira, hiçbir yabancı döşekte rahat etmez. Yabancı yerlerde, kendi memleketini hatırlatan metalar gözünde değerlenir. Memleketindeyken çekemediği vatandaşlarını, yadelerde hasretle bağrına basar.

Turistik seyahat, keyf için yapılan seyahate denir. Yani, macera olmaktan çok uzaktır. Macera ruhu insanoğluna Amerika'yı keşfettirmiştir, insanı Himalaya'ya tırmandırır, kişiye Pasifik'i salla geçirir, her türlü konfordan vaz geçip, her türlü tehlikeyi göze aldırır. "Macera ruhu turizmi

TÜRKİYEDE TURİZMİN GELİŞMESİNİ GECİKTİREN MANEVÎ FAKTÖRLER

Geçen asırda ve bu asrın başlarında büyük geçinen iktisatçılardan hiçbirinin gelecekteki hamlesini kestirememiş oldukları turizm endüstrisi, en genç ve en cazip endüstrilerden biri olan bu faaliyet kolu, memleketimizde ancak ilk adımlarını atmağa başlamıştır.

Bu yazıda, bizde turizmin gelişmesini köstekliyen manevi faktörlerin rolü gözden geçirilmektedir.

Nimet ARZIK

geliştirmişti" diyenler yanılırlar, zira turizm, rahatını seven orta insanın seçtiği seyahat şeklidir. Bu yüzden, bizim sempatik "orta halli" biraz değişik manzaralı, biraz yabancı bulunduğu bir melekete misafir olmayı macera sayar, ve maceradan nafret ettiğinden o memlekete gitmemeği tercih eder. Tembel bir vücudu işletmek, tembel bir kafayı uyuşukluktan sıyırmak az mesele midir? Maalesef, bizim gibi enterasan ve değişik memleketlerde turizm endüstrisinin gelişmesi için orta halli turistin olgunlaşmasını, silkinmesini beklemek gerekiyor. Fakat, öğrenme merakı, bütün tembellikleri yenibilir, bütün uyuşuklukları giderebilir, eğer, bu tembelliğe, bu uyuşukluğa, konkunç sektör bir zihniyet katılamazsa..."

Ülkemizin yetiştirdiği değerli gazeteci, araştırmacı ve ünlü hanım yazarlarımızın önde gelenlerinden olan Nimet ARZIK, bu "korkunç sektör zihniyet"e bir de örnek veriyor:

"Sektör zihniyetin tezahürlerini bir misalle anlatmağa çalışacağız: Bundan iki sene evvel, İstanbul'a kalabalık bir turist kafilesi gelmişti. Medeni geçinen bir millette mensuptu bu kafiye. İstanbul'da iki gün kalacaklardı. Ekseriyetle İstanbul'a ancak bu kadar zaman hasredilir. Sıra camileri gezmeye gelmişti. Bugün, turistler, yanlarında asgari miktarda giyim eşyası ile seyahate çıkarlar. Fakat bazı metalardan, bazı giyim eşyasından medeni bir şehre giden bir insanın vazgeçemeyeceği şüphesizdir.

Sıra camilere gelmişti. Dünyanın her tarafında, bir mabede girerken insanların kendilerine bir çeki düzen vermeleri tabiidir. Bizim turist kafilesindeki hanımların çoğu şortluydu. Caminin kapısında durduruldular. Lüzumundan fazla nezaketle, binbir özür dilemeyle, kendilerine bu kıyafetle giremeyecekleri söylendi. Roma'da, Sen Piyer kilisesinin merdiven başlarında bekleyen karabinyerler, emin olabilirsiniz ki, bu kadar merasime lüzum görmezler. Şortlu değil, kısa kollu birini görse, hart diye kolundan çekip durdururlar. Aynı turistler Roma'da bu hareket tarzını tabii bulur ve zaten Sen Piyer kilisesine şortla girmeğe teşebbüs bile etmezler.

Turistler bir karış suratla gemilerine

Rahmetli ARZIK, Türkiye'de turizm gelişmesini selamlayacak, bize ait başlıca iki sebep görüyor. O'na göre birisi mutfak ve diğeri de müzik. Ancak bunların da hayati önem taşımadığını ifade ediyor. Asıl suç sektör bir terbiyeyle yetişenlerin kafa durumundadır...

döndüler. Memleketlerine ulaştıklarında, hakkımızda parlak şeyler anlatmadıkları şüphe götürmez. Bize gelmek isteyen dostlarını tasavvurlarından vazgeçirmeye çalışmışlardır. Nis veya Montekarlo kumarhanelerine bile şortla girilmez, aynı insanlar, orada ses çıkarmadan kumarhane kurallarına tabiilikle uyarlar. Bize gelince müsahahasızlık, dar görüşlülük, hoş görürlük eksikliği faaliyete geçer ve en tabii bir hadise, en ağır şekilde tasfir edilir ve kötü propoganda yapılmasına sebebiyet verir..."

Bu konu bizim de işletmeci arkadaşlarımızla zaman zaman konuştuğumuz ve milli bilincimizi isyan ettiren bir husustur. Türk turizmcileri Batıya oldukça iyi tanır. Bir ayakları özellikle Avrupa'dadır. Verilen servisin kalitesi veya gördüğümüz muamele bizim uyguladığımızdan çok mu üstündür? Bizim "reklamasyon" olarak aldığımız cezalar, çoğu zaman oralarda gördüklerimizle kıyaslandığında "üzümün sapı, armutun göpü" niteliğindedir. Bu zihniyetin nedeni ise Batılı insanın halâ kendisini "sömürgecilik" duygusundan kurtarmamasından kaynaklanmaktadır. "Efendi", bedavaya yakın bir fiyatla satın aldığı imkânları kendisine bir hak olarak görmektedir. Türk turizminin sorunlarından birisinin de cevabı burda yatmaktadır: Türk turizmini ülkenin genel gelişmişlik ve itibar düzeyinden soyutlamak mümkün değildir.

Prof. Dr. Şevket Raşit HATİPOĞLU: Turizm ve Orman

Rahmetli Prof.Dr.Raşit HATİPOĞLU (4), memletimizi yetiştirdiği ünlü bilim ve siyaset adamlarımızdan. Neslinin en tipik özelliklerini kişiliğinde birleştirmiş. Biyografisinden anlaşılacağı üzere 19 yaşında genç bir öğrenciyken cenk meydanlarına koşmuş. Tekrar kalemi almış. Toz ve baruttan mürekkebe, bilim kürsüsünden

Devletin en yüksek kademelerine kadar bir ömrü savaşta gibi geçirmiş. Dürüst, mağrur ve mütevazı.

Sevket Raşit HATİPOĞLU'nun oğlu Saruhan HATİPOĞLU ülkemizin tanınmış turizmcilerimizdendir. Turizm Bankası'nda Genel Müdür Yardımcılığı yaptığı sene de ben de aynı Banka'da Araştırma ve Eğitim Başkanıydım. Kendisiyle çok zaman bir çalışma ortamı içerisinde beraber olduk. Saruhan bey, Turizm Bankası'nın çok genç yaşta ve Devletin kendisinden çok yararlanacağı bir sırada ayrıldı (1980). Serbest olarak turizm müşavirliği yapmaya başladı. Turizmimizde edata anımsatıcı özelliği olan pek tesise danışman olarak imzasını attı. Halâ da görevini büyük başarıyla ve yurt dışına da yönelmiş bir şekilde sürdürüyor. İş arkadaşlığımızı zira memur-amir ilişkileriyle başlayan beraberliğimiz ise, sevgili eşiyile birlikte ailemizin en yakın dostların arasında devam ediyor.

Yazımızın başında Türk Yurdu dergisinde Şevket Raşit HATİPOĞLU'nun turizm konusundaki yazısıyla karşılaşmam benim için çok ilginç olduğundan bahsetmiştim. Rahmetli Hatipoğlu'nu bir bilim devlet adamı olarak tanıyordum. Ancak turizm konusuyla olan ilgisinden haberdardim. Demek rahmetlinin gizli fakat şunu turizm sevgisi, oğluna tevarüs etmiş ve mutlaka onun başarılı bir turizmci olmasını esas sebeplerinden birisini teşkil etmiş.

Prof.Dr. Sevket Raşit HATİPOĞLU, Türk Yurdu dergisindeki yazısına⁽⁵⁾ turizm hareketlerini merakla takip ettiğini belirterek başlıyor:

"Ben turizm hareketlerini merakla takip ederim. Turizme ait yazıları dikkatle okurum. radyonun turizm saatinde söylenenleri dinlerim. Fakat bunlardan da çok, bu konu üzerinde düşünürüm. Şunu peşin olarak açıklayayım ki turizmde çok anlayan bir insan değilim. Onun meselelerini inceleyecek, bunlar üzerinde şünceler verecek yetkim de yoktur. Ancak

turizmin, Türkiye için bir çok bakımlardan büyük ehemmiyeti olduğuna inanıyorum. Bu işte, memleketimiz faydasına gerçekleştirilecek büyük imkanlar bulunduğunu biliyorum. Nihayet, turizmi bir iktisadi faaliyet alanı, bir ihtisas işi olarak görüyor ve bu alanın milli iktisadın bünyesinde gelişmesini özlüyorum."

Yazar, turistlerin neden seyahat ettiklerini, seyahatlerinde neler umduklarını, neler istediklerini ve belediklerini soruyor:

"Şüphe yok turistler önce dinlenmek, eğlenmek ve seyahatten tad almak için gelirler. Sonra da görmek, meraklarını yatıştırmak ve öğrenmek için diyar-diyar dolaşırlar. Belki bu arada kendi menfaatleri ile ilgili maksatlar peşinden de koşarlar. İşte bunları sağlayabilen memleketlere turistler elbette üşüşürler.

Turistlerin "görülecek şeyler" aradıklarını söylemeye hacet yoktur. "Görülecek şeyler" belki önce tarihe ait olanlardır. Fakat onun yanında mutlaka coğrafyaya ait olanlarda vardır. Tarihe ait olanlar ölü medeniyetlerin, eski kültürlerin yerleri ve serleridir. Coğrafyanınkiler ise memleketin tabiatı, tabiatın özellikleri ve güzellikleridir. Bunların yanında yaşayan medeniyetin ve kültürün her türlü tecellilerinin de turistleri ilgilendirdikleri şüphe götürmür.

Turistlerin, her vardıkları yerde kolaylık görmek istedikleri, rahatlık ve emniyet beledikleri bellidir. Temizlik, sevimlilik, sempati de turistlerin umdukları şeylerdir.

Rahmetli Hatipoğlu, "çevrecilerin" veya "yeşillerin" belki de dünyada olmadığı yıllarda, ülkemiz tabiatına ve ormanlarımıza karşı takındığımız vurdumduymaz tavrı ve hatta cinayeti, şüphesiz ki içi titreyerek gözler önüne seriyor. Belki de coğrafyasını sevmeyen insanların vatanlarını da gereği gibi sevemeyeceklerini düşünüyor:

Bütün bunların hepsi birden, bir san'at olan turizmin incelikleridir sanırım.

Hatipoğlu, turizmin bir bilim, sanatta süslenen bir iş olduğunu çok isabetli bir şekilde görmüş. Ayrıca turizmin gelişmesi için gerekli olan şartların da tez elden gerçekleşmesini arzuluyor:

"...Memleketimiz, tarih bakımından, turizm için bulunmaz bir ülkedir ve bütün medeni dünyanın alâkasını çekecek varlıklara sahiptir. Anadolu, birçok eski medeniyet ve kültürlerin hem beşiği, hem de mezarıdır. Anadolu'da adım başına bir eski medeniyet eserine ve kültür izine rastlanır. Sonra kendi tarihimizin eserleri de az değildir. Bu bakımlardan memleketimiz kadar turizmin gelişmesine elverişli memleketler pek azdır diyebiliriz. Vatanımızın bu hakikatlerini geç anlamış ve bu hususta geç davranmış olduğumuzu artık biliyoruz.

Fakat bütün bunların hepsi de ancak imkânlarıdır. Asıl marifet, bu imkanların kullanılmasıdır. bunun için de, bütün bu "görülecek şeyleri" in turiste sunulacak hale getirilmesi gerekiyor. İşte bu bakımdan büyük eksikliklerimiz vardır. Vakıya, bir

çok eski eserlerin gösterilir hale getirilmesine çalışılıyor. Bazılarının restore edilmekte olduklarını da duyuyoruz. Lâkin yapılacaklar kat-kat fazladır. Biz bugün, birçok tarihi eserlerde yabancılara, kaygısızlığımızı ve ihmallerimizi de sunuyoruz. Yalnız hiç olmazsa şimdi bu zaaflarımızı biliyor ve onların giderilmesini istiyoruz."

Yazar, turistlerin beledikleri kolaylık ve rahatlık açısından çok eksiklerimizin olduğunu, özellikle karayollarımızın kifayetsizliğini belirtiyor. Rahatlık, güvenlik ve temizlik itibariyle otel ve lokantalarımızın çok yetersiz olduğunu ayrıca buralarda hizmet verecek yeterli elemanımızın olmadığını söylüyor. Yazının bu bölümünde daha değişik ve kendi bilimsel kökeniyle de ilgili çok önemli bir noktayı vurguluyor:

"Fakat, bu memleket coğrafyası turistlere ne sunabilir diye hiç düşündünüz mü? Bizim, o coğrafyayı yabancılara ne halde takdim etmekte olduğumuz üzerinde biraz kafa yordunuz mu? Eğer cevabınız "Evet" ise bir hayli ürpermişsinizdir.

Burada, coğrafyadan, memleketin tabiat varlıklarını, tabii güzelliklerini ve özelliklerini kastediyoruz. Elbette memleketimizin morfolojik özellikleri turistler için enteresandır. Bazı dağlarımızı, göllerimizi ve kıyılarımızı turistler alâka ile seyredebilirler. Lâkin biz memleketin dikkate değer bu çeşit tabiat varlıklarını turistlere takdim için hiç bir şey yapmış değiliz. Dağlarımızın semtine varılmaz, göllerimizi gösterecek hale getirmiş değiliz. Hatta bunların çoğunu kendimiz bilmiyoruz.

Bu memlekette tabiat güzelliği olarak sunulması düşünülecek, şeylerimiz, henüz takdim edilecek halde değildir. Tabiatı güzelleştiren, hem de kendisi güzel olan ilk unsur orman değil midir? Ormansız tabiat, güzel olmak şöyle dursun, düpe düz çirkindir. Böyle tabiat insana kasvet ve bezginlik verir. Şimdi bizim ormanlarımız ne haldedir? bu memleketin ormanlarını turistlere takdim edebilir misiniz? İşte

TURİZM VE ORMAN

ŞEVKET RAŞİT HATIPO

Bilmem hiç turizm üzerinde durup düşünürmüsünüz? Turizm, üzerinde durulacak ve hayal kurulacak, güzel bir konudur. Turizmde, bu memleket için tatlı, ümitli bir istikbal var. Bunda hiç şüphemiz olmasın.

Ben turizm hareketlerini merakla takip ederim. Turizme ait yazıları dikkatle okur, radyoda, turizm saatinde söylenenleri dinlerim. Fakat bunlardan daha çok, bu konu üzerinde düşünürüm. Şunu peşin olarak açıklayayım ki turizmden pek çok anlayan bir insan de ilim. Onun meselelerini inceleyecek, bunlar üzerinde düşünceler verecek yetkim de yoktur. Ancak turizmin, Türkiye için bir çok bakımlardan büyük bir ehemmiyeti olduğuna inanıyorum. Bu işte, memleketimiz faydasına gerçekleştirilecek büyük imkanlar bulunduğunu biliyorum. Nihayet, turizmi bir iktisadi faaliyet alanı, bir ihtisas işi olarak görüyor ve bu alanın milli iktisadın bünyesinde gelişmesini özlüyorum."

niyetin ve kültürün her türlü tecellilerini turistleri ilgilendirdikleri şüphe götürmez.

Turistlerin, her vardıkları yerde kolaylık görmek istedikleri, rahatlık ve emniyet beledikleri bellidir. Temizlik, sevimlilik, sempati turistlerin umdukları şeylerdir. Bütün bunların hepsi birden, bir san'at olan turizmin incelikleridir sanırım.

İşte bu ölçülerle kendimizi, memleketi yokladığımızda, bir çok sevindirici varlıklarında türlü yerindirici yokluklar karşısındayız ve bizim, daha bu işin ancak başlangıcında bulunduğumuzu anlarız. O zaman, bu yokluk içinde turistlerin memleketimizden ne gibi yararlarla ayrılacağını düşünerek tasalanırız. Ş

ben, ne zaman turizm üzerinde düşünsem ormanlar aklıma gelir, yüreğim hoplar. Bakınız neden?

Memleketimiz büyük ölçüde ormansız ve çıplaktır. Elde bulunan ormanlarımız da harap ve perişandır. Türkiye ormansızlık yüzünden çirkinleşmiştir. Bu bakımdan olan çirkinlikler bizi yerindirecek haldedir. Özürlümüz, ayıplarımız da yüzümüzü kızartacak çokluktur. Bütün bunları, medeni alemden gelen insanların gözleri daha çabuk, daha açık görür, görür de hayretten şaşırıp kalır.

Gerçekten, ormanlık yerlerden geçen yollardan giden turistler, harap ve perişan ormanlarımızı görünce ne düşünür ve ne türlü duygular içinde kalırlar? Onlar, açmalarla lime lokma olmuş ormanları seyrederken mutlaka ürperirler. Orman içindeki devrik, yaralı ağaçlara bakarak hayıflanırlar. Ormanlarda başı boş keçi sürülerinin dolaştıkları, keçiler yüzünden uyuzlaşan çalılıklar imkânı yok onların gözünden kaçmaz. Hele, canım Ege sahillerine ve tabiatı bir harap cennete benzeyen Antalya kıyılarında dolaşırken, yüce dağlarda alev alev yandığına şahit oldukları zaman acırlar. Biz işte bu çirkinlikleri, bu ayıplarımızı turistlerin gözlerinden saklayamayız. Onlar memleket içinde gezerlerken bunların hepsini de görecekler, bunların hepsinde de bizi bulacaklar ve biz kendimizi işte böyle teşhir etmiş olacağız.

Bu memlekette insan, tabiatın yaptığını yıkmıştır ve halâ da yıkmaktadır. Bu yüzden memleketin tabiatı acınacak bir hale gelmiştir. Turistler memleketimizde orman yıkıntılarına rastlayacaklardır. Yazık ki bu yıkıntılar tarihi değildir, mazi kıymetleri yoktur. Çünkü yıkımlar şimdi de sürüp gitmektedir. Korkarız, memleketimizin bu hali turistleri sevindirecek ve memleket bu hali ile beğenilmeyecektir..."

Rahmetli Hatipoğlu, "çevrecilerin" veya "yeşillerin" belki de dünyada olmadığı yıllarda, ülkemiz tabiatına ve ormanlarımıza karşı takındığımız vurdumduymaz tavrı ve hatta cinayeti, şüphesiz ki işi titreyerek gözler önüne seriyor. Belki de coğrafyasını sevmeyen insanların, vatanlarını da gereği gibi sevmeyeceklerini düşünüyor:

"Turizm bir memlekete yalnız servet kazandırmakla kalmaz, bunun yanında

Şevket Raşit Hatipoğlu, turistlerin bekledikleri kolaylık ve rahatlık açısından çok eksiklerimizin olduğunu, özellikle karayollarımızın kifayetsizliğini belirtiyor. Rahatlık, güvenlik ve temizlik itibariyle otel ve lokantalarımızın çok yetersiz olduğunu ayrıca buralarda hizmet verecek yeterli elemanımızın olmadığını söylüyor.

memleketin tanınmasına, milletin itibarının artmasına da hizmet eder. İşte bu bakımdan turistlere sunulacak varlıkların seçilmesinde ve onların takdiminde önceden hazırlıklı olmak gerekir. Önce özürlerimizin, ayıplarımızın giderilmesi zarureti vardır. Onun için ormana ve orman işlerine ait özürler üzerinde durmamız lazımdır sanırım. Ormansızlık yüzünden çirkinleşen bu vatan sevimli olamaz, beğenilmez. Milletimizin, dünyada, orman yıkan ve orman yakan bir millet olarak tanınması, bize itibarımızdan çok şeyler kaybettirir..."

Şüphesiz ki, son on yılda turizmimizin başardığı büyük hamleyi görseydi rahmetli HATİPOĞLU çok mutlu olacaktı. Dünyanın en güzel tesislerinin yer aldığı Akdeniz ve Ege kıyı bandındaki adeta "Hasan Sabah'ın Sahte Cenneti"ni andıran işletmelerle gurur duyacaktı. Ancak plânsız, zalimce kıyılmış bu bandın en muhteşem tabiyat defineelerinin ne uğruna yağmalandığını, Boğaziçi'nin yemyeşil imi yakasının beton yığını haline geldiğini görünce de, herhalde mutluluk ve gurur yeri ni hüznün ve isyana terk edecekti...

NOTLAR

(1) Bülent AĞAOĞLU, *Sistemantik Türkiye Turizm İşletmeciliği Bibliyografyası*, Turizm ve Otomobil Kurumu Yayını, İstanbul, 1985.

(2) Nimet ARZIK: Ünlü gazeteci ve yazardır. İzmir'de 1923 yılında doğmuş, Ankara'da 1987 yılında ölmüştür. İstanbul'da Notre Dame de Sion Lisesi'nde, Varşova'da Lycée Française'de okudu. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih, Coğrafya Fakültesi Fransız Filolojisi'ni bitirdi. Ankara'da Zafer Gazetesinde gazeteciliğe başladı (1957). Yaşamını serbest gazeteci olarak sürdürdü. Gözlem ve anı kitaplarıyla tanındı. Başlıca yapıtları: Menderes'i İpe Götürenler (1966), Bitmelen Kavga: İsmet İnönü (1966), Çetin Altan'dan Demirel'e Eş Kişiler

Zinciri (1969), Osmanlı Sarayında Yabancı Kadın Sultanlar (1969), Uç Beyleri (1972), Ak Altının Ağası (1975), Türkiye Türkiye (1975), Tek At Tek Mızrak (Anılar, 3 cilt 1984-1985). Yazarın, Fransızca yayımlanmış çeşitli Türk Şiiri Antolojileri de vardır. (Büyük Larousse, Milliyet, Cilt: 2, s. 863.

(3) Nimet ARZIK, "Türkiye'de Turizmin Gelişmesini Geciktiren Manevi Faktörler", *Türk Düşüncesi*, Cilt: 7, Sayı: 4-37, 1 Mart 1957, ss. 10-14.

(4) Şevket Raşit HATİPOĞLU: Türk siyaset adamı, iktisatçı, ziraatçı... Menemen 1896 doğumlu. Ankara'da 1973 yılında öldü. Bursa Ziraat Okulu'nu bitirdiği yıl (1915), yedek subay olarak Suriye Cephesine gönderildi. Savaşın son yıllarında İngilizlere tutsak düştü (1918). Mütarekeden sonra salıverilip İstanbul'a geldiğinde Halkalı Ziraat Mektebi'ne girdi (1919). Burayı bitirince Devlet tarafında tarım ve ekonomi öğrenimi için Fransa ve Almanya'ya gönderildi (1923). Leipzig Üniversitesi'nde doktora yaptı ve yurda döndü (1932). Ankara Yüksek Ziraat Enstitüsü'nde ve Mülkiye Mektebi'nde tarım ve ekonomi okuttu. Profesör oldu. Yapılan ara seçimlerinde CHP'den Afyon (1940-1943), daha sonraki seçimlerde de Manisa Milletvekili (1943-1950) seçildi. Şükrü Saraçoğlu hükümetinde Tarım Bakanlığı (1942-1946) yaptı. 1960 Kurucu Meclesinde CHP temsilcisi olarak bulundu (1961). Yeniden Manisa Milletvekili seçildi (1961-1969). İsmet İnönü'nün Başbakanlık yaptığı 2. Koalisyon hükümetinde Millî Eğitim Bakanı olarak görev aldı (1962-1963). CHP ortanın solunda bir politika benimseyince Turhan Fevziçoğlu ile birlikte bu partiden ayrılıp Güven Partisi kurucularından birisi oldu. Başlıca eserleri: Dış Ticaretimizde Ziraatın Yeri ve Ehemmiyeti (1937), Türkiye'de Çay İktisadiyeti (1939), Ziraat Aleminden Vakalar ve Düşünceler (1939), Ormancılıkta Vakalar ve Düşünceler (1965). (Büyük Larousse, Milliyet, Cilt :10, s. 5088.

(5) Şevket Raşit HATİPOĞLU, "Turizm ve Orma", *Türk Yurdu*, Cilt: 1, Sayı: 5, Temmuz 1959, ss. 41-44.